

VIT DOHNAL
Vlastivědný ústav, Olomouc

SEKEROMLAT S ČEPCOVITÝM TÝLEM Z HORNÍ VSI U FRYŠTÁKU

V létě r. 1964 byl nalezen při žňových pracích v Horní Vsi u Fryštáku (okr. Gottwaldov) kamenný sekeromlat s čepcovitým týlem. Nález se dostal v krátké době do gottwaldovského musea (je uložen pod inv. č. 5014), takže jsme mohli brzy po nálezů lokalitu prohlédnout, ovšem bezvýsledně. Negativní zůstalo i pátrání při podzimní orbě, takže sekeromlat z trati „Na špici“ můžeme považovat za ojedinělý nález.

Sekeromlat se zachoval celý a jen na několika místech je jeho povrch lehce poškozen nehlubokými rýhami. Sekeromlat má poměrně masivní tělo, jehož zadní část před mírně vyklenutým týlem má průřez téměř kruhovitý, kdežto část mezi otvorem a vějířovitým ostřím je ve vertikálním směru značně stlačená. Po obou stranách otvoru jsou na bocích tupé kuželovité hroty, od nichž se k ostří táhnou oblé nevýrazné hrany čočkovitě stlačeného sekeromlatu. Povrch je dokonale vybroušený a vyhlazený, mírně korodovaný. Kruhový otvor pro násadu vrtaný kolmo k podélné ose sekeromlatu je na obou koncích stejný. Jako materiál bylo použito amfibolitu,¹ tedy horniny, která je v karpatském prostředí východní Moravy cizí a svým původem ukazuje spíše na severnější oblasti. Rozměry: Délka 146,5 mm; šířka ostří 60 mm; výška u otvoru 34 mm; prům. otvoru 17–18 mm. (Tab. XXVIII.)

Sekeromlat z Horní Vsi se vyznačuje důkladným vypracováním, pečlivou povrchovou úpravou a dokonale symetrickým tvarem, tedy znaky, které se obecně uznávají za typické pro sekeromlaty kultury nálevkovitých pohárů,² na jejímž rozsáhlém území se setkáváme ovšem s několika variantami těchto sekeromlatů. Přestože s hornoveským sekeromlatem nebyl získán žádný průvodní materiál, je typologicky tak výrazný, že není pochyb o tom, kde máme hledat jeho analogie. Přímé tělo, vějířovité ostří a hlavně nechráněný čočkovitý průřez ho přibližují polským sekeromlatům, ať už na území východní či jižní skupiny ná-

¹ Podle určení R. Sládka z geologického oddělení VÚO.

² K. Jazdzewski, Kultura puharów lejkatych w Polsce zachodniej i środkowej, Poznań 1936, 272.

levkovitých pohárů (Chlewiska, pow. Inowrocław,³ Grójec, pow. Włocławek,⁴ Bolęcin, pow. Końskie,⁵ Antopol, pow. Puławy,⁵ Gródek Nadbužny, pow. Hrubieszów).⁷ Z československých nálezů můžeme jako jedinou analogii uvést sekeromlat ze Štefaničové, okr. Nitra,⁸ který spolu s uvedeným východomoravským exemplářem představuje dosud nejjíznější výskyt této varianty, lišící se, jak na to poukázal H. J. Brandt,⁹ jak od tvarů severských¹⁰ tak i přialpských. Ostatní sekeromlaty známé z Moravy¹¹ a z Čech¹² mají vyklenuté někdy až zalomené tělo obvykle šestihranného průřezu. Podobné tvary jsou hojně ve skupině Alt-heim¹³ i Mondsee,¹⁴ dají se sledovat ve středním Německu¹⁵ a ovšem ani v Polsku nejsou neznámé,¹⁶ zatímco naopak typy s rovným, neprohnutým tělem čočkovitého průřezu jen ojediněle pronikají do středního Německa.¹⁷

Pokud se datování sekeromlatu z Horní Vsi týká, nezbyvá než se u tohoto zcela izolovaného nálezu spokojit s rámcovým zařazením do staršího příp. středního eneolitu, jak sekeromlaty s čepcovitým tělem datuje M. Zápotocký.¹⁸ Přesnější datování zvláště u varianty s čočkovitým průřezem naráží na obtíže, vyplývající jednak ze skutečnosti, že až na několik výjimek¹⁹ jsou to vesměs povrchové nálezy, jednak z toho, že šlo o předměty drahocenné, jak lze soudit z jejich až úzkostlivě pečlivého vypracování, které se patrně dlouho udržovaly

³ T. Wiślański, Czekan z guzikowatym obuchem z Chlewisk (pow. Inowrocław), Przegląd archeologiczny IX 1950, obr. 1.

⁴ K. Jazdzewski, op. c. obr. 939.

⁵ Týž, op. c. obr. 945.

⁶ H. Wierczyński, Groby kamienne ze szkieletami, z epoki kamienia gladzonego, odkryte pod Nalęczowem w roku 1903, Światowit VI 1905, 87, obr. 80.

⁷ A. Uzarowiczowa, Luźne znaleziska z Gródku Nadbużnego, pow. Hrubieszów, Wiadomości archeologiczne XXXI-1 1965, 96.

⁸ B. Novotný, Slovensko v mladšej dobe kamennej, Bratislava 1958, 51, tab. LIV, 2. — Východoslovenský exemplár z obce Skrabské (J. Eisner, Slovensko v pravěku, Bratislava 1933, obr. 2,5) podle vyobrazení k této skupině patrně nepatří. Od polských typů se také liší sedmihradský nález ze Szamosújváru (M. Roska, Die Andesitknauft von Szamosújvár, AAASH IX 1959, 127, obr. 1).

⁹ K. H. Brandt, Studien über steinerne Äxte und Beile der jüngeren Steinzeit und der Stein-Kupferzeit Nordwestdeutschlands, Hildesheim 1967, 29–31.

¹⁰ P. V. Glob, Danske oldsager, Yngre Stenaldet, Kobenhavn 1952, obr. 94–96.

¹¹ Hluboké Mašůvky: J. Palliardi, O provrtaných nástrojích kamenných na Znojmsku nalezených, ČVMSO V 1888, obr. 8. — Slatinky: A. Gotwald, Mohyly se žárovými hroby nordickými u Slatinek, ČVMSO XXXVI 1925, 5 ad. obr. 1. — Starý Zámek u Ješovic: A. Houšťová, Kultura nálevkovitých pohárů na Moravě, Fontes archaeologici pragenses 3 1960, 6. — Brno-Líšeň: A. Medunová-Benešová, Eneolitické výšinné sídliště Staré Zámky v Brně-Lišni, PA LV-1 1964, 136, obr. 38,10.

¹² A. Stocký, Pravěk země české I, Praha 1926, tab. CVI, 20–21; M. Buchvaldek, K eneolitickým sekeromlatům v Čechách, Sborník FFUK XV (IV) 1964 — Musica, 6.

¹³ J. Driehaus, Die Altheimer Gruppe und das Jungneolithikum in Mitteleuropa, Mainz 1960, 26, 76, tab. 44,5–6,10.

¹⁴ L. Franz—J. Weninger, Die Funde aus den prähistorischen Pfahlbauten im Mondsee, Materialien zur Urgeschichte Österreichs 3 1927, tab. 28 (cit. podle R. Pittioni, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien 1954, 224).

¹⁵ P. Herfert, Die Steinäxte der Trichterbecherkultur im Elb-Saale-Gebiet, Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Ges.-Sprachw. XI/9 1962, 1104 a d.

¹⁶ K. Jazdzewski, op. c. 276.

¹⁷ H. Berlekamp, Die „vielkantigen Streitäxte“ der Jenaer universitäts-Sammlung, Alt-Thüringen CI 1962/63, 192 a d. obr. 1,5.

¹⁸ M. Zápotocký, Streitäxte und Streitaxtkulturen, PA LVII-1 1966, 186.

¹⁹ P. Herfert, op. c. 1105.

a nemusely tedy být ve všech oblastech jejich značného rozšíření současně.²⁰ Sotva by bylo proto pro datování možné využít typologických hledisek.²¹ Za současného nedostatku vhodných kovových analogií²² se nemůžeme také opřít ani o datování měděných prototypů, které podle metodicky oprávněného a všeobecně uznávaného předpokladu²³ nepochybně měly rozhodující úlohu při vzniku kamenných sekeromlatů s čepcovitým týlem.

Závěrem zbývá podotknout, že sekeromlat z Horní Vsi je prvním dokladem přítomnosti kultury nálevkovitých pohárů na východní Moravě, který navíc se jeví jako doklad kontaktu se sousední polskou skupinou.

ТОПОРОМОЛОТ С ЧЕПЦЕВИДНОЙ ТЫЛЬНОЙ СТОРОНОЙ ИЗ СЕЛА ГОРНИ ВЕС ПОД ФРЫШТАКОМ (ВОСТОЧНАЯ МОРАВИЯ)

В 1964 г. был обнаружен без сопровождающих находок неповрежденный топоромолот с чепцевидной тыльной стороной (таб. XXVIII); по типологическим данным² его можно включить в культуру воронковидных кубков. Амфиболитовый топоромолот из села Горни Вес под Фрыштаком отличается прямой негнутой формой чечевицеvidного профиля; его аналоги известны по находкам из южной и восточной групп культуры воронковидных кубков.³⁻⁷ Из находок на территории Чехословакии к этой группе относится только один экземпляр из Словакии село Штефановичова, район г. Нитры),⁸ а другие моравские¹¹ и чешские¹² топоромолоты с чепцевидной тыльной стороной своей выгнутой формой и профилем с несколькими гранями ближе к формам южнонемецкой группы Альтгейм¹³ и австрийской группы Мондзе.¹⁴ Топоромолоты чечевицеvidного профиля и прямой формы имеют характер варианта, концентрированного в названной области и только редко встречающегося в средней Германии,¹⁷ отличающегося также от северных типов.⁹⁻¹⁰ Изолированную случайную находку из села Горни Вес под Фрыштаком можно датировать только в общем, приурочив ее к периоду раннего или даже среднего энеолита.¹⁸

DIE KNAUFHAMMERAXT VON HORNÍ VES BEI FRYŠTÁK (OSTMÄHREN)

Im Jahre 1964 wurde in Gemeinde Horní Ves bei Fryšták (Bez. Gottwaldov) eine Knaufhammeraxt gefunden (Tab. XXVIII). Es handelt sich um einen Lesefund, der durch seine Symmetrie, fächerartig erweiterte Schneide und seine vollkommene Bearbeitung in Rahmen der Trichterbecherkultur eingereiht werden kann.² Die Knaufhammeraxt ist aus Amphibolit geschliffen und mit ihrem linsenförmigen Querschnitt und geraden Leib ähnelt sie sich den polnischen Stücken, die aus dem Gebiet der östlichen sowie südlichen Gruppe der TRB³⁻⁷ bekannt sind. Südlich von Polen ist nur der slowakische Fund von Štefaničová (Bez. Nitra)⁸

²⁰ S dlouhým trváním počítá K. Jażdżewski, op. c. 273 a J. Driehaus, Zur Datierung der Knaufhammeräxte, Jahrbuch des Röm.-Germ., Zentralmuseums Mainz 5 1958, 1 ad. — nproti tomu s možností budoucího přesnějšího chronologického vymezení jednotlivých variant počítá M. Buchvaldek, op. c. 12 a M. Zápotocký, op. c. 186.

²¹ N. Åberg, Die Typologie der nordischen Streitäxte, Würzburg 1918, 48—52 obrací dokonce vžitou zásadu o prioritě jednoduchých tvarů a na počátek vývojové řady klade typy nejsložitější.

²² Kovový sekeromlat ze Skåne (viz K. Jażdżewski, op. c. 425, obr. 1035) i měděný sekeromlat z kubáňského naleziště Vozdvizenskaja patří i k mladším tvarům (srv. M. Zápotocký, op. c. 202).

²³ Pro odvození kamenných sekeromlatů s čepcovitým týlem z měděných předloh se v novější době vyslovil zvláště E. Sprockhoff, Die nordische Megalithkultur, Berlin—Leipzig 1938, 68 a V. G. Childe, The Dawn of European Civilisation, Londýn 1947, 162—163.

als eine einzige Analogie zu nennen. Beide diese Stücke, der slowakische und der ostmährische, gehören also einer Variante an, die sich, wie bereits H. J. Brandt bemerkt hat,⁹ von den nordischen¹⁰ und von den aus nordalpinem Raume abstammenden unterscheiden. Alle anderen mährischen¹¹ wie auch tschechischen¹² Knaufhammeräxte nähern sich dagegen durch ihren vielkantigen Querschnitt und gebogenen Leib den Formen der Altheimer¹³ und der Mondsee-Gruppe.¹⁴ Ausserdem sind ähnliche vielkantige Knaufhammeräxte auch in Mitteldeutschland¹⁵ und in Polen¹⁶ verbreitet, während die Variante mit linsenförmigen Querschnitt und geradem Leib kommt eher als Lokal-Erscheinung der östlichen und südlichen Gruppe der TRB vor. Chronologisch darf der ganz isolierte Lesefund nur rahmenmässig in das ältere bzw. mittlere Äneolithikum eingereiht werden.¹⁸

Übersetzt von V. D.